

Informacija o aktivnostima na pripremi učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2025 Osaka

Svjetska izložba - Expo je najveća međunarodna izložba na kojoj se prikazuju najznačajnija ekonomska, tehnološka, društvena i kulturna dostignuća država učesnica. Sa tradicijom dugom više od 170 godina, Expo omogućava Vladama država učesnica i njihovim partnerima da osnaže međunarodnu mrežu kontakata i da predstave svoje države kao konkurentne destinacije u oblastima od strateškog značaja.

Crna Gora je do sada učestvovala četiri puta na Svjetskim izložbama. Kao Knjaževina Crna Gora, naša država je prvi put učestvovala na Svjetskoj izložbi u Liježu 1905. godine. Nakon obnove nezavisnosti, Crna Gora je učestvovala na svim Svjetskim izložbama koje su se održavale od tada: u Šangaju 2010. godine, zatim u Milanu 2015. godine, a posljednje predstavljanje Crne Gore na Expo-u bilo je u Dubajju, od 1. oktobra 2021. godine do 31. marta 2022. godine.

Naredna Svjetska izložba će se održati u Osaki (Japan) u periodu od 13. aprila do 13. oktobra 2025. godine pod temom „Dizajniranje budućeg društva za naše živote“ (engl. *Designing Future Society for Our Lives*). Organizator najavljuje 28 miliona posjetilaca tokom šest mjeseci trajanja izložbe. Vlada Crne Gore je, odmah po završetku Expo-a u Dubajju, 20. aprila 2022. godine usvojila *Informaciju o učešću Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2025 Osaka* i zadužila Ministarstvo ekonomskog razvoja da koordinira sve aktivnosti na ovom projektu. Učešće Crne Gore na Expo-u zvanično je potvrđeno pismom predsjednika Vlade Crne Gore dr Dritana Abazovića upućenom predsjedniku Vlade Japana Fumiji Kišidi 2. juna 2022. godine.

Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 9. juna 2022. godine razmotrila i usvojila *Informaciju o početku pripreme predstavljanja Crne Gore na Svjetskoj izložbi „Expo 2025 Osaka“*, koju je dostavilo Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma. S tim u vezi, Vlada je donijela Zaključak kojim je zadužila Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma da pripremi i Vladi na razmatranje dostavi prijedlog Odluke o osnivanju Organizacionog odbora projekta Expo 2025 Osaka, kojom će predložiti sastav, zadatke i način rada Organizacionog odbora. Odluka o Obrazovanju Organizacionog Odbora za učešće Crne Gore na Svjetskoj izložbi „Expo 2025 Osaka“ objavljena je u „Službenom listu Crne Gore“ br. 7/2023, 20. januara 2023. godine. Sastav Odbora kojim predsjedava ministar ekonomskog razvoja i turizma Goran Đurović, čine predstavnici: kabineta Predsjednika države, kabineta predsjednika Vlade, Ministarstva finansija, Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, Ministarstva kulture i medija, Ministarstva vanjskih poslova, Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstva kapitalnih investicija, Fondacije Petrović Njegoš, Nacionalne turističke organizacije, Savjeta stranih investitora, Agencije za investicije i Privredne komore. Zadaci Organizacionog odbora su: usvajanje i praćenje realizacije Plana učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2025 Osaka; priprema i podnošenje Vladi Crne Gore godišnjih izvještaja o realizaciji Plana; donošenje odluka u vezi sa budžetom, konceptom, opremanjem, programom i promocijom paviljona Crne Gore; te donošenje odluka od značaja za realizaciju Plana i za ostvarivanje ciljeva predstavljanja.

Prva sjednica Organizacionog odbora za učešće Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2025 Osaka održana je 6. aprila 2023. godine u Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma. Shodno definisanim zadacima Organizacionog odbora, na sjednici je predstavljen i usvojen **Plan učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2025 Osaka**. Plan učešća sadrži i prijedlog cjelokupnog budžeta realizaciju projekta, sa obrazloženjima i specifikacijama za najznačajnije budžetske stavke. Jedan od zaključaja sa prve sjednice Organizacionog odbora je da se, nakon dobijanja saglasnosti Ministarstva finansija, Vladi Crne Gore na razmatranje i usvajanje dostavi Informacija o aktivnostima na pripremi učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2025 Osaka koja će uključivati i Plan usvojen na sjednici Organizacionog odbora.

Crna Gora
Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma
Direktorat za međunarodnu trgovinsku i
ekonomsku saradnju

Plan učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2025 Osaka

*usvojen na sjednici Organizacionog Odbora za učešće Crne Gore na Svjetskoj izložbi
„Expo 2025 Osaka“, održanoj 6. aprila 2023. godine*

SADRŽAJ

Plana učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2025 Osaka

Rezime	4
I dio	
Uvod	
Crna Gora na Svjetskim izložbama.....	4
Dosadašnje aktivnosti.....	5
II dio	
Ključni aspekti učešća.....	8
Paviljon.....	8
Program.....	9
Proslava Dana države na Expo-u.....	10
Promocija.....	11
Ostale operativne aktivnosti.....	12
III dio	
Finansiranje projekta.....	13
Opis projektnih aktivnosti i procjena ukupnih troškova.....	13
Tabelarni prikaz ukupnih troškova.....	17
Donatorski račun.....	18
Aneks – raspored aktivnosti.....	19
Prijedlog Zaključaka.....	21

Plan učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi „Expo 2025 Osaka“

Rezime:

Ovaj dokument daje uvid u sve aspekte predstavljanja Crne Gore na Svjetskoj izložbi „Expo 2025 Osaka“. Uvodni dio govori o dosadašnjim učešćima Crne Gore na Expo-ima, odnosima Crne Gore i Japana, ciljevima učešća, kao i realizovanim aktivnostima. U drugom dijelu dokumenta dat je pregled svih ključnih aspekata učešća koji se odnose na dizajniranje i opremanje izlagačkog prostora, razvoj programa, promociju i logistiku. Treći dio sadrži prijedlog cjelokupnog budžeta sa obrazloženjima za najznačajnije budžetske stavke, kao što su opremanje paviljona, plate zaposlenih i troškovi za organizaciju događaja koji će se realizovati tokom šest mjeseci trajanja Expo-a.

I dio

Uvod

Crna Gora na Svjetskim izložbama Expo

Svjetska izložba - Expo je najveća međunarodna izložba koja se organizuje širom svijeta od polovine 19. vijeka i na kojoj se prikazuju najznačajnija ekonomska, tehnološka, društvena i kulturna dostignuća država učesnica. Pored novih digitalnih mogućnosti i pandemije COVID-19, Expo je opstao kao najznačajniji veliki međunarodni događaj (*large scale event*) koji privlači milione posjetilaca. U sve konkurentnijem globalnom okruženju, svjetske izložbe omogućavaju Vladama i njihovim partnerima da osnaže međunarodnu mrežu kontakata i da predstave svoje države kao konkurentne destinacije u oblastima od strateškog značaja.

Naredna Svjetska izložba će se održati u Osaki (Japan) u periodu **od 13. aprila do 13. oktobra 2025. godine** pod krovnom temom „Dizajniranje budućeg društva za naše živote“ (engl. *Designing Future Society for Our Lives*). Organizator najavljuje **28 miliona posjetilaca** tokom šest mjeseci trajanja izložbe.

Učešće Crne Gore na narednoj Svjetskoj izložbi u Osaki će biti peto po redu. Kao Knjaževina Crna Gora, naša država je prvi put učestvovala na Svjetskoj izložbi u **Liježu 1905. godine**. Nakon obnove nezavisnosti, Crna Gora je učestvovala na Expo-u u **Šangaju 2010. godine** kada je crnogorski paviljon obišlo 2,484,535 posjetilaca, zatim na Expo-u u **Milanu 2015. godine**, na kojem je paviljon Crne Gore osvojio prvu nagradu za najljepši paviljon u kategoriji klastera, a posjetilo ga je gotovo pola miliona posjetilaca. Posljednje predstavljanje Crne Gore na Expo-u bilo je u **Dubaiju, od 1. oktobra 2021. godine do 31. marta 2022. godine**, na kojem je paviljon Crne Gore nagrađen bronzom u kategoriji dizajn izložbe rentiranih paviljona koju dodjeljuje Međunarodni biro za izložbe (BIE), a zabilježeni broj posjeta je 482,476.

Kontinuirano predstavljanje na svjetskim izložbama stvara čvrstu osnovu za međunarodnu promociju i jačanje imidža Crne Gore u inostranstvu. Učešće na Expo-u postaje sve vitalnije sredstvo javne diplomatije, otvara brojne mogućnosti za uspostavljanje novih i pospješivanje postojećih diplomatskih i ekonomskih veza, brendiranje države, porast stranih direktnih investicija i privlačenje turista.

Japan je visoko razvijena država i treća ekonomija svijeta. **Crna Gora i Japan** kontinuirano razvijaju prijateljske odnose utemeljene na međusobnom poštovanju i saradnji koje prati konstruktivan politički dijalog. Vlada Japana snažno podržava proces pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji pružajući

bespovratnu finansijsku pomoć kroz različite programe u oblasti ekonomskog razvoja, zaštite životne sredine, razvoja infrastrukture, socijalne i zdravstvene zaštite, obrazovanja, kulture itd. **Dosadašnje donacije Vlade Japana iznose preko 43 miliona eura.**

Osaka se nalazi u regiji Kansai i najveći je grad područja Keihanshinu koji obuhvata i gradove Kjoto i Nara i ukupno broje 19 miliona stanovnika. Predstavljanje Crne Gore na Expo-u u Osaki će biti prilika za produbljivanje odnosa sa Japanom, unapređenje sveukupnih bilateralnih odnosa u različitim oblastima, sa fokusom na dalje **dinamiziranje ekonomske saradnje kroz promociju i punu valorizaciju turističkih i investicionih potencijala Crne Gore.** Uspješno poslovanje kompanije **Daido Metal Kotor AD¹** koja se bavi proizvodnjom kliznih ležaja za automobile predstavlja dobro polazište za **privlačenje novih japanskih investicija u Crnu Goru.** Takođe, posebni potencijal se ističe kada je riječ o **promociji Crne Gore kao turističke destinacije.** Crna Gora nije dovoljno, ili gotovo uopšte, poznata japanskim turistima, koji bi, tokom svojih višenedjeljnih boravaka u Evropi, sa **prosječnom dnevnom potrošnjom od 280 američkih dolara,** mogli posjetiti i Crnu Goru, naročito imajući u vidu da su okolna turistička tržišta (npr. Hrvatska) vrlo atraktivna za japanske turiste². Pandemija je uticala na ogroman pad putovanja Japanaca u inostranstvo, ali želja za putovanjima, ostala je na visokom nivou³. Stoga kvalitetno i održivo pozicioniranje Crne Gore na japanskom tržištu može biti veoma važno u budućem periodu kada Japanci ponovo krenu da putuju.

Paviljon Crne Gore će, tokom šest mjeseci trajanja Expo-a, vidjeti oko pola miliona posjetilaca, a programi koji će se realizovati tokom ovog perioda omogućiće povezivanje delagata iz Crne Gore sa ciljnim grupama u Japanu, valorizujući investicione potencijale države, turističku ponudu, kulturu i vrijednosti.

Dosadašnje aktivnosti

Imajući u vidu kontinuitet predstavljanja Crne Gore na svim Svjetskim izložbama nakon obnove nezavisnosti, kompleksnost šestomjesečnog predstavljanja države u inostranstvu, ali i okolnost da su ta predstavljanja pratila neizvjesnost i nesigurnost učešća, u Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma, u okviru Direktorata za međunarodnu trgovinsku i ekonomsku saradnju, formirana je **Direkcija za međunarodnu nacionalnu promociju** čija je ključna nadležnost organizacija predstavljanja Crne Gore na svjetskim i međunarodnim izložbama. Na ovaj način, nakon Expo-a u Dubaiju, sačuvana je institucionalna memorija i omogućeno strateško planiranje predstavljanja države na Svjetskim izložbama.

Vlada Crne Gore je, odmah po završetku Expo-a u Dubaiju, 20. aprila 2022. godine usvojila *Informaciju o učešću Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2025 Osaka* i zadužila tadašnje Ministarstvo ekonomskog razvoja da koordinira sve aktivnosti na ovom projektu. **Učešće Crne Gore na Expo-u zvanično je potvrđeno pismom predsjednika Vlade Crne Gore dr Dritana Abazovića** upućenom predsjedniku Vlade Japana Fumiji Kišidi 2. juna 2022. godine. Vlada Crne Gore je, na sjednici održanoj 28. jula 2022. godine, odredila za **generalnog komesara paviljona Crne Gore na Svjetskoj izložbi „Expo 2025 Osaka“ princa Nikolu Petrovića-Njegoša,** predstavnika potomaka dinastije Petrović-Njegoš, predsjednika Fondacije Petrović Njegoš i generalnog komesara paviljona Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai.

¹

² Iako Hrvatska nije povezana direktnim letovima s japanskim emitivnim tržištem, broj japanskih turista koji je posjetio tokom 2019. godine Hrvatsku iznosi 150.217, dok je iste godine Crnu Goru posjetilo samo 3.237 japanskih turista.

³ Prema podacima Evropske komisije za putovanja (ETC - *European Travel Commission*) prikupljenim u okviru istraživanja *Long Haul Travel Barometer 3/2022 - Travel Horizon: September December*

Organizator je državama učesnicama ponudio tri tipa predstavljanja na Expo-u:

- **tip A**, odnosno (samo)izgrađeni paviljon (engl. *selfbuild pavilion*)
U ovom slučaju, Organizator obezbjeđuje parcelu državi učesnici i ona na toj parceli gradi svoj paviljon. Država učesnica je odgovorna za demontiranje i uklanjanje paviljona nakon zatvaranja Expo-a kako bi se parcela vratila u prvobitno stanje, kao što je bilo prije preuzimanja od Organizatora. Učešće u ovom tipu paviljona košta **od 10 miliona američkih dolara** pa na dalje, u zavisnosti od veličine paviljona;
- **tip B**, odnosno modularni (rentirani) paviljon
Ovaj tip učešća podrazumijeva da Organizator izgradi paviljone koje države učesnice iznajmljuju, zatim u njima uređuju izložbeni prostor, sadržaj izložbe, opremu i eksponate. Državi učesnici je dozvoljeno da slobodno uredi i eksterijer, odnosno fasadu paviljona. Troškovi učešća u ovom tipu paviljona procjenjuju se na najmanje **5 miliona američkih dolara**;
- **tip C**, odnosno zajednički klaster paviljon
Ovaj tip paviljona je poput sajamske sale koju će napraviti Organizator, a svaka država dobija **jednaki izlagački prostor veličine 80 m²**, uključujući i kancelariju za administrativno osoblje. Paviljon se iznajmljuje po cijeni od 1.345 američkih dolara po m², a učesnici su dužni da pokriju troškove dizajna, projektovanja i opremanja izlagačkog prostora, u skladu sa svim važećim zakonima i propisima Japana, prefektore Kansai i grada Osake. Za ovo učešće je neophodno izdvojiti najmanje **2.5 miliona američkih dolara**.

U trenutku kada je Crna Gora zvanično potvrdila učešće, svi raspoloživi rentirani paviljoni (tip B) bili su rezervisani, stoga je, **imajući u vidu budžetska, kadrovska i operativna ograničenja, od Organizatora zatraženo da se za učešće Crne Gore obezbijedi paviljon tip C.**

Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 9. juna 2022. godine razmotrila i usvojila *Informaciju o početku pripreme predstavljanja Crne Gore na Svjetskoj izložbi „Expo 2025 Osaka“*, koju je dostavilo Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma. S tim u vezi, Vlada je donijela Zaključak kojim je zadužila Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma da pripremi i Vladi na razmatranje dostavi prijedlog Odluke o osnivanju Organizacionog odbora projekta Expo 2025 Osaka, kojom će predložiti sastav, zadatke i način rada Organizacionog odbora. Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma je uputilo dopis sa molbom da odrede predstavnike u Organizacionom odboru relevantnim državnim organima, institucijama i organizacijama.

Odluka o Obrazovanju Organizacionog Odbora za učešće Crne Gore na Svjetskoj izložbi „Expo 2025 Osaka“ objavljena je u „Službenom listu Crne Gore“ br. 7/2023, 20. januara 2023. godine. Sastav Odbora kojim predsjedava ministar ekonomskog razvoja i turizma Goran Đurović, čine predstavnici:

- kabineta Predsjednika države (Nataša Pešić, savjetnica za saradnju sa državnim organima Predsjednika Crne Gore);
- kabineta predsjednika Vlade (Miloš Perišić, savjetnik predsjednika Vlade za medije);
- Ministarstva finansija (dr Agron Ibrahimović, državni sekretar);
- Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma: (Dragana Jović, sekretarka; Jovana Krunic, v. d. generalne direktorice Direktorata za međunarodnu trgovinsku i ekonomsku saradnju; Svetlana Stijepović, samostalna savjetnica; Marko Savković, samostalni savjetnik; Milena Pejović-Eraković, koordinatorka projekta učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi „Expo 2025 Osaka“ i sekretarka odbora);
- Ministarstva kulture i medija (Milena Mijović-Durutović, v. d. generalne direktorice Direktorata za kulturno-umjetničko stvaralaštvo);
- Ministarstva vanjskih poslova (Marija Lakić, direktorica Direkcije za ekonomsku diplomatiju);
- Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma (Ljubiša Pavićević, samostalni savjetnik);

- Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja (Savica Vujičić, samostalna savjetnica);
- Ministarstva kapitalnih investicija (Selma Dacić, samostalna savjetnica);
- Fondacije Petrović Njegoš (princ Nikola Petrović-Njegoš, predsjednik Fondacije i generalni komesar paviljona Crne Gore na Svjetskoj izložbi „Expo 2025 Osaka“);
- Nacionalne turističke organizacije Crne Gore (Ana Tripković-Marković, direktorica);
- Savjeta stranih investitora Crne Gore (Ivan Radulović, izvršni direktor);
- Agencije za investicije Crne Gore (Andrej Lakić, pomoćnik direktora)
- Privredne komore Crne Gore (Pavle Radovanović, potpredsjednik).

Zadaci Organizacionog odbora su: usvajanje i praćenje realizacije Plana učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2025 Osaka; priprema i podnošenje Vladi Crne Gore godišnjih izvještaja o realizaciji Plana; donošenje odluka u vezi sa budžetom, konceptom, opremanjem, programom i promocijom paviljona Crne Gore; donošenje odluka od značaja za realizaciju Plana i za ostvarivanje ciljeva predstavljanja. Sjednice Organizacionog odbora se do početka Expo-a održavaju najmanje jednom godišnje, a tokom 2025. godine najmanje jednom u šest mjeseci.

Predstavnici Direktorata za međunarodnu trgovinsku i ekonomsku saradnju prisustvovali su Konferenciji međunarodnih učesnika Expo 2025 Osaka koja se održala u Osaki 25. i 26. oktobra 2022. godine u organizaciji Asocijacije za Svjetsku izložbu Expo 2025. Konferencija je bila prilika da Organizator predstavi ključne segmente pripreme učešća: razvoj teme i sadržaja izložbe, operativne procedure, opremanje paviljona i rokove za realizaciju pripremnih aktivnosti.

Takođe, pripremljena je **preliminarna Tematska izjava za paviljon Crne Gore**, prvi zvanični dokument koji zemlje učesnice dostavljaju organizatoru Expo-a na odobrenje i kojom je obrazložena programska koncepcija učešća Crne Gore na Expo-u. **Ključni cilj izložbe** u paviljonu Crne Gore će biti da posjetiocima predstavi opšte informacije o državi (geografski položaj, istorijski, društveni i ekonomski razvoj), kao i da pruži konkretne informacije o turističkoj ponudi, mogućnostima za investiranje u različitim oblastima i ljudskim potencijalima. Kada je riječ o glavnoj temi Expo-a „Dizajniranje budućeg društva za naše živote“ i pratećim podtemama „Spašavanje života“, „Osnaživanje života“ i „Povezivanje života“, koncept učešća Crne Gore biće fokusiran na podtemu „**Povezivanje života**“, predstavljajući vrijednosti suživota i očuvanja različitosti. Izložba i program paviljona Crne Gore tokom šestomjesečnog trajanja Expo-a integrisaće različite discipline i industrije (ekologija, inovacije, turizam i investicije), dok će **glavna poruka crnogorske izložbe** biti važnost očuvanja ravnoteže između društvenog, ekološkog i ekonomskog razvoja. Relevantni komitet Expo-a usvojio je Tematsku izjavu za paviljon Crne Gore, ocijenivši je kao veoma uspješnu.

II dio

Ključni aspekti učešća

Paviljon

Dobro osmišljeni nacionalni paviljoni na Svjetskim izložbama omogućavaju državama učesnicama da se istaknu, pokažu svoje potencijale i da, tokom šest mjeseci izložbe, paviljoni budu aktivna platforma za predstavljanje države kao atraktivne destinacije u oblastima od strateškog značaja. Kako u današnjem vremenu uspjeh jedne države u velikoj mjeri zavisi i od njene međunarodne reputacije, predstavljanje na Svjetskim izložbama Expo je, između ostalog, investicija u izgradnju dobre reputacije države.

Države učesnice u tipu C paviljona iznajmiće dio klaster paviljona u kojem će projektovati i urediti sopstveni izložbeni prostor. U skladu sa *Konvencijom o međunarodnim izložbama potpisane u Parizu 22. novembra 1928. godine*⁴ i regulativama Asocijacije Expo 2025 Osaka, sve države učesnice dužne su da prema važećim zakonima i propisima Japana, projektuju, opremaju i vraćaju u prvobitno stanje paviljon koji im je dodijelio Organizator. Svakoj državi učesnici će biti dodijeljen prostor iste veličine od 80 m² koji će sadržati **izložbeni prostor od 68 m² i kancelarijski prostor od 12 m²**. Tačna lokacija paviljona Crne Gore biće poznata u junu 2023. godine, kada se očekuje i objavljivanje detaljnog vodiča od strane organizatora za projektovanje i izvođenje radova u ovom prostoru.

Nakon dodjeljivanja lokacije, objavljivanja vodiča i dobijanja tehničkih crteža, u trećem kvartalu 2023. godine Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma raspisaće **javni konkurs za izbor idejnog rješenja izložbe u paviljonu Crne Gore**. Imajući u vidu višeznačne funkcionalno-tehničke i ambijentalne zahtjeve izložbe, moguće je da će konkurs prema obliku biti **dvostepeni**. Radi animiranja što većeg broja učesnika, konkurs će biti otvoren najmanje tri mjeseca, a idejno rješenje će biti izabrano najkasnije do kraja 2023. godine, kako bi se blagovremeno pristupilo izradi *Plana javnih nabavki za 2024. godinu* koji će uključivati **otvoreni postupak javne nabavke usluga razvoja dizajna i multimedijalnih sadržaja izložbe i nabavku radova na opremanju paviljona** (uključujući i tehničko servisiranje izložbe, održavanje i demontažu). Sredstva za realizaciju javnog konkursa obezbijeđena su u budžetu za 2023. godinu. Projektni zadatak definisaće da izložbeni prostor treba iskoristiti za postavku koja će prikazati ključne informacije o državi: geografski položaj, istorijski razvoj, turističku ponudu, ekonomske potencijale i ljudski kapital. U izlagačkom prostoru biće smješten i informativni pult gdje će posjetioци, uz pomoć interaktivnih multimedijalnih sadržaja dobiti informacije o konkretnim investicionim i turističkim projektima. Ukoliko propisi Organizatora to omoguće, iznad izlagačkog prostora će biti instalirana mala galerija koja će imati funkciju VIP salona.

Primopredaja izlagačkog prostora od Organizatora je predviđena za 13. jul 2024. godine. Prije toga, mora se pripremiti sva projektna dokumentacija, odabrati licencirani lokalni arhitekta i izvođač radova. Građevinski radovi u paviljonu moraju biti završeni do 13. januara 2025. godine, a instalacija izložbe do 13. marta 2025. godine. Na osnovu istraživanja tržišta i do sada prikupljenih informativnih komercijalnih ponuda za projektovanje i uređenje paviljona, **procijenjena vrijednost ovih nabavki iznosi oko milion eura**.

⁴ Skupština Crne Gore je 19. juna 2012. godine donijela Zakon o potvrđivanju Konvencije o međunarodnim izložbama potpisane u Parizu 22. novembra 1928. godine, izmijenjene i dopunjene protokolima od 10. maja 1948. godine, 16. novembra 1966. godine, 30. novembra 1972. godine, i amandmanima od 24. juna 1982. godine i 31. maja 1988. godine ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", br. 9/2012).

Izložbeni prostor Crne Gore će biti smješten u klaster paviljonu u kojem će biti predstavljeno još deset država⁵ koje nijesu kvalifikovane za Program pomoći učešća na Expo-u⁶, već, kao i Crna Gora, samostalno finansiraju svoje učešće. Nakon objavljivanja spiska država koje se predstavljaju u istom klaster paviljonu, razmotriće se mogućnost zajedničke saradnje na operativno-logističkom planu.

Program

Pored izložbe u paviljonu, dosadašnja praksa učešća Crne Gore na Svjetskim izložbama Expo ukazala je da je jedan od ključnih segmenata učešća čine **dogadjaji na kojima se predstavljaju turistički, privredni, ekonomski i investicioni potencijali države, kao i njena kultura i vrijednosti**. Predstavljanje na Expo-u u Osaki može biti posebno interesantno za crnogorsku privredu i turistički sektor, s obzirom na ekonomski potencijal i veličinu japanskog tržišta.

U cilju produbljivanja krovne teme Expo-a „Dizajniranje budućeg društva za naše živote“, u čijem je fokusu pojam „život“, koncipirane su tri podteme:

- „**Spašavanje života**“ (engl. *Saving Lives*) sa fokusom na pitanja koja prijete ljudima i životima na Zemlji: predstavljanje mjera protiv zaraznih bolesti, unapređenje javnog zdravlja, inicijative za smanjenje rizika od katastrofa, harmoničan suživot sa prirodom;
- „**Osnaživanje života**“ (engl. *Empowering Lives*) sa fokusom na pitanja koja omogućavaju svim ljudima da žive srećnim i bogatim svakodnevnim životom: poboljšanje uslova života pojedinaca, unapređenje obrazovanja i uslova rada korišćenjem ICT tehnologija, vještačke inteligencije i robotike;
- „**Povezivanje života**“ (engl. *Connecting Lives*) sa fokusom na pitanja koja se odnose na stvaranje bogatijeg društva: promocija partnerstva između različitih zajednica, kao i promocija praksi ekonomske, naučne i kulturne saradnje.

Prethodna Svjetska izložba u Dubaiju uvela je programski koncept pod nazivom **Tematske sedmice**. Naime, tokom šest mjeseci trajanja Expo-a koncipiran je poseban repertoar u kojem su određene sedmice bile rezervisane za tematske cjeline koje su se odnosile na: zaštitu životne sredine, putovanja i povezanost, urbani i ruralni razvoj, poljoprivredu, zdravlje, upravljanje vodenim resursima itd. Organizator Expo-a u Osaki najavljuje da će sličan programski koncept biti primjenjen i na narednoj Svjetskoj izložbi, sa ciljem da se iskoristi jedinstvena prednost Expo-a: a to je da se države iz cijelog svijeta i njihove delegacije okupe na jednom mjestu tokom određenih tematskih sedmica i da kroz dijalog istražuju rješenja na univerzalne probleme čovječanstva. Nazivi i raspored tematskih sedmica će biti objavljen do kraja 2. kvartala 2023. godine.

Države učesnice ne plaćaju troškove iznajmljivanja prostora i komunalija ukoliko svoje događaje organizuju u okviru javnih prostora na Expo-u, ali se naplaćuje sva oprema i korišćenje dodatnih usluga. Prilikom organizovanja događaja, države učesnice će morati da unaprijed dostave prijave za svaki pojedinačni događaj, u skladu sa rokovima koje je odredio Organizator:

- **1. novembar 2023. godine** – rok za informisanje Organizatora o preliminarnom repertoaru događaja;
- **31. januar 2024. godine** – rok do kada će Organizator objaviti objedinjeni repertoar ključnih događaja;

⁵ S obzirom na činjenicu da još uvijek nijesu dodijeljene tačne lokacije paviljona, nijesu poznate ostale države koje će predstaviti u ovom paviljonu. Prema informacijama sa kojima se trenutno raspolaze države koje će se potencijalno predstaviti u ovom paviljonu su: Sveta Stolica, Hrvatska, Grčka, Kipar, Argentina, Urugvaj, Peru.

⁶ Za ovaj program su kvalifikovane države čiji je BDP po stanovniku u 2016. godini iznosio ispod 3,955 američkih dolara.

- **31. januar 2025. godine** – rok do kada države učesnice moraju dostaviti prijave svih pojedinačnih događaja koji uključuje spisak učesnika, scenario, tehničku specifikaciju itd.

Imajući u vidu gorenavedeno, odmah po objavljivanju rasporeda Tematskih sedmica, tokom drugog kvartala 2023. godine, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma će upoznati sve partnerske institucije i organizacije o programskom konceptu i smjernicama Organizatora za pripremu događaja, kako bi se u septembru pokrenula serija sastanaka i širih konsultacija i Organizatoru dostavio preliminarni repertoar događaja u skladu sa propisanim rokovima. Tokom 2024. godine svi događaji će biti pažljivo isplanirani, da bi se blagovremeno na Organizacionom odboru usvojio detaljan programski plan u skladu sa odobrenim budžetom za 2025. godinu i obezbijeđenim donacijama. Detaljni programski plan, u zavisnosti od ažurnosti ključnih partnerskih institucija i organizacija će biti dostavljen Organizacionom odboru krajem 2024. ili početkom 2025. godine.

Program paviljona Crne Gore će biti podijeljen u tri ključne cjeline:

- **zvanične posjete Vladinih delegacija** (uključujući i proslavu Dana Crne Gore);
- **biznis programi na kojima se predstavljaju turistički i investicioni potencijali** (u saradnji sa Nacionalnom turističkom organizacijom, Privrednom komorom, Agencijom za investicije)
- **promocija kulture i ljudskog kapitala** (umjetnički događaji, kao i prezentacije naučne i start up zajednice).

Važno je naglasiti da države učesnice moraju završiti sve razgovore sa Organizatorom o svim detaljima događaja najkasnije 60 dana prije održavanja istog. U suprotnom, Organizator će po automatizmu otkazati događaj i ponuditi drugi raspoloživi datum. Nezavisno od strogih regulativa Organizatora, zbog cijena avionskih karata, organizacije službenih putovanja, koja uključuje proceduru apliciranja za japansku vizu, pripreme svih događaja neophodno je završiti do **31. januara 2025. godine**.

Proslava Dana države na Expo-u

Organizator je objavio poseban vodič u kojem su detaljno predstavljena pravila za organizaciju proslave Dana države. Svrha ovog programa je da promoviše države učesnice, kao i da unaprijedi razumijevanje i svijest o različitim kulturama i tradicijama. Učesnici mogu sami da izaberu datum za proslavljanje Dana države, a **prijave će biti otvorene od 1. avgusta 2023. do 30. novembra 2023. godine**. Vođa delegacije države učesnice je najčešće predsjednik države ili predsjednik Vlade. Do kraja januara 2024. godine, Organizator će potvrditi tačan datum obilježavanja Dana države koji će biti organizovan prema sljedećem programu u nastavku.

Jutarnji/Popodnevni program proslave⁷

9:30/16:00	Predstavnici države učesnice stižu na Expo
9:45/16:15	Nastup ispred Sale 2 (<i>opciono</i>)
10:00/16:30	Zvanična ceremonija
	- Svečana najava (fanfare)
	- Dolazak predstavnika

⁷ Događaji uglavnom će se održavati u prijepodnevni satima, a samo u slučaju ako to nije moguće organizovano ujutru, biće organizovani u popodnevni satima.

- Državna himna
 - Isticanje državne zastave
 - Japanska državna himna
 - Isticanje japanske državne zastave
 - Pozdrav od generalnog komesara izložbe, Expo 2025 Osaka, Kansai, Japan
 - Pozdrav od predstavnika Japanske asocijacije za Svjetsku izložbu 2025
 - Pozdrav od zvaničnog predstavnika učesnika (predsjednik države ili predsjednik Vlade)
 - Kulturno-umjetnički događaj (u trajanju od najviše 40 minuta)
- 11:00/17:30 Završetak zvanične ceremonije
- 11:10/17:40 Posjete paviljonima Crne Gore i Japana
- 12:15/18:45 Ručak/Večera
- 13:20/19:50 Konferencija za štampu (*opciono*)
- 13:50/20:20 Kraj programa

Kao i kod drugih događaja, države učesnice ne plaćaju troškove iznajmljivanja prostora i komunalija, ali se naplaćuje sva dodatna oprema koju ti prostori ne posjeduju, te korišćenje dodatnih usluga. Kao i na Expo-u u Dubaiju, biće omogućeno prenošenje programa uživo⁸, što će omogućiti da se ceremonija ne prati samo na Expo-u, već i u cijelom svijetu.

Promocija

Svjetska izložba Expo predstavlja odličnu platformu za međunarodnu komunikaciju u različitim aspektima jer, osim što privlači stotine hiljada posjetilaca u paviljon, generiše i veliki broj objava, kako na tradicionalnim tako i u novim medijima. Ove objave sežu daleko izvan države domaćina Expo-a, što je potvrdio i posljednji Expo u Dubaiju. Iako Crna Gora na dosadašnjim učešćima na Svjetskim izložbama nije ulagala sredstva u komunikacioni aspekt projekta, praksa brojnih država učesnica koje su angažovale specijalizovane PR agencije ukazala je da vrijednost ukupnih medijskih objava u lokalnim i regionalnim medijima u kojima je predstavljen njihov paviljon, a samim tim i država, nadmašivao iznos cjelokupnih troškova za predstavljanje na Expo-u (uključujući izgradnju paviljona i sve operativne troškove). Ovu činjenicu konstatovalo je u završnom izvještaju nakon Expo-a u Dubaiju nekoliko država koje su radile monitoring objava.

Već na prvoj Konferenciji međunarodnih učesnika u Osaki koja se održala u oktobru 2022. godine bilo je primjetno izuzetno veliko interesovanje japanskih medija za Expo. Takođe, uzimajući u obzir činjenicu da se Crna Gora na ovom Expo-u predstavlja u najmanjem paviljonu, **angažovanje lokalne PR agencije** čiji servisi uključuju asistenciju u pisanju saopštenja za japanske medije, prevod istih na japanski jezik i distribuciju medijima, kao i organizacija intervju a i posjeta predstavnika japanskih medija paviljonu Crne Gore, u velikoj mjeri bi povećao vidljivost predstavljanja Crne Gore na Expo-u.

Pred ovoga, posebna pažnja će biti usmjerena na predstavljanje projekta učešća Crne Gore na Expo-u zemlji kako bi se domaća javnost i ključne ciljne grupe (partnerske institucije i organizacije, predstavnici medija, potencijalni sponzori i donatori, kao i šira javnost) upoznale sa projektom, ciljevima predstavljanja i svim relevantnim aktivnostima tokom pripreme i realizacije projekta. S tim u vezi, do kraja 4. kvartala 2023. godine, u saradnji sa Službom za odnose s javnošću Vlade Crne Gore, biće pripremljena **Komunikaciona strategija** predstavljanja Crne Gore na Svjetskoj izložbi „Expo 2025 Osaka“.

⁸ Početak ceremonije proslave Dana države u skladu sa jutarnjem rasporedu (10:00h) prema našem vremenu bi bilo u 2:00h, a popodnevi početak ceremonije (16:30h), prema našem vremenu bi bilo u 8:30h .

Ostale operativne aktivnosti

U cilju adekvatnog predstavljanja na Svjetskoj izložbi, potrebno je realizovati dodatne aktivnosti, prije svega angažovanje osoblja paviljona, organizacija smještaja, prevoza, osiguranja i dobijanja radnih dozvola za sve zaposlene u paviljonu, kao produkcija uniformi i realizacija posebne obuke osoblja koje će raditi sa posjetiocima. S tim u vezi, u prvom kvartalu 2024. godine, Organizacionom odboru će se dostaviti na usvajanje **predlog sistematizacije radnih mjesta** u paviljonu Crne Gore.

Imajući u vidu prostorna, budžetska i operativna ograničenja, na ovom Expo-u neće biti organizovane komercijalne aktivnosti u paviljonu (suvernirnica), ali će se putem posebnog konkursa odabrati **protokolarni pokloni** različitih kategorija koji će promovisati suvenire i proizvode iz Crne Gore.

III dio

Finansiranje projekta

Vlada Crne Gore je na sjednici od 27. oktobra 2022. godine razmotrila i usvojila *Završni izvještaj o realizovanim aktivnostima na projektu učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai*. Takođe, Vlada je Zaključima br. 07-6767/2 od 2. novembra 2022. godine, zadužila Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma da, u saradnji sa Ministarstvom finansija, pripremi finansijski plan sa ukupnim budžetom potrebnim za učešće Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2025 Osaka, koji će sadržati sve faze pripreme i realizacije projekta, kao i da o tome informiše Vladu.

U okviru redovnih aktivnosti Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma i planiranja budžetskih sredstava za 2023. godinu, Direktoratu za međunarodnu trgovinsku i ekonomsku saradnju je odobren budžet za potrebe realizacije aktivnosti pripreme nastupa Crne Gore na Expo-u za 2023. godinu u iznosu od 159,652.00 eura⁹, koji uključuje troškove za realizaciju javnog konkursa za idejno rješenje izložbe i zakup izlagačkog prostora od strane Organizatora.

U cilju realizacije gorepomenutih zaključaka Vlade, na osnovu trenutno raspoloživih informacija dobijenih od strane Organizatora i na osnovu komercijalnih ponuda lokalnih dobavljača u Osaki, u nastavku je dat **prijedlog budžeta za 2024. i 2025. godinu**, kao i ukupni trošak za sve aktivnosti neophodne za uspješnu pripremu i realizaciju projekta predstavljanja Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2025 Osaka.

Opis projektnih aktivnosti i procjena ukupnih troškova

- **Dizajn i opremanje paviljona** – Ova projektna stavka podrazumijeva troškove za realizaciju javnog konkursa za idejno rješenje dizajna izložbe u paviljonu Crne Gore, na osnovu koje će biti pripremljen detaljni projekat i tehnička specifikacija otvorenog postupka javne nabavke radova za opremanja paviljona i instalaciju izložbe u njemu. Ova javna nabavka pored izvođenja radova, podrazumijeva i niz aktivnosti u koje spadaju: priprema glavnog projekata i pratećih elaborata u skladu sa lokalnim propisima i standardima; imenovanje licenciranog arhitekta; upravljanje projektom i nadzor; instalaciju tehnoloških i multimedijalnih elemenata postavke izložbe; snabdijevanje audio i video hardver elementima; tehničko servisiranje paviljona tokom šest mjeseci trajanja Expo-a, demontažu izložbe i vraćanje paviljona u prvobitno stanje.

Naručilac može prije pripremanja plana nabavki i pokretanja postupka javne nabavke da izvrši istraživanje tržišta, radi određivanja predmeta nabavke i njegove procijenjene vrijednosti (čl. 85 Zakona o javnim nabavkama), stoga je u prethodnim mjesecima organizovana serija sastanaka sa zainteresovanim ponuđačima dizajn, razvoj sadržaja i izgradnju paviljona (koji su prethodno dostavili Izjavu o zainteresovanosti i i portfolio), a na kojima je upućen zahtjev da dostave aproksimativnu procjenu troškova izvođenja radova na opremanju paviljona, po principu *ključ u ruke*, sa ciljem određivanja cijene za realizaciju paviljona u cjelini, ali i za definisanje dinamike projektnih aktivnosti vezanih za izradu projektne dokumentacije i opremanje paviljona.

Na osnovu so sada pristiglih komercijalnih ponuda, troškovi za dizajn i opremanje paviljona se procjenjuju na cca **1.000.000,00€**.

⁹ Ova sredstva su obezbijeđena u okviru Programa 15 004 - Trgovina, zaštita konkurencije, potrošača i intelektualne svojine i unaprijeđenje poslovnog ambijenta i Potprograma 15 004 001 - Spoljna trgovina i ekonomski odnosi sa inostranstvom.

- **Plate zaposlenih** (izdaci po osnovu ugovora o djelu) - Planirani su troškovi za neto zarade za 14 radnih mjesta, za period od šest mjeseci trajanja Expo-a. Paviljon Crne Gore će biti otvoren za javnost 13 sati dnevno, svakog dana u nedelji tokom trajanja izložbe. Stoga, osoblje paviljona će raditi i radnim danima i vikendom, uključujući i sve praznike tokom ovog perioda. Predviđeni su troškovi za 14 zaposlenih sa prosječnom platom¹⁰ od 3.000,00€ za 6 mjeseci trajanja Expo-a, od kojih je četvero lica angažovano na administrativnim poslovima¹¹, a desetero za rad u izlagačkom prostoru koji će tokom trajanja izložbe posjetiti preko pola miliona posjetilaca.

Ukupno za 2025. godinu: 252.000,00€

Takođe, planirani su troškovi zarade za jednog zaposlenog (lokalni konsultant) tokom 2024. godine u iznosu 1.000,00€ mjesečno i za još dvoje zaposlenih u Crnoj Gori u periodu od 6 mjeseci sa troškovima mjesečne zarade od 750,00€.

Ukupno za 2024. godinu: 21.000,00€

Ukupan iznos: **273.000,00€**

- **Zakup objekata** - Planirani su troškovi zakupa stanova za 14 zaposlenih u paviljonu, za period od šest mjeseci. Iznos je neophodno uplatiti unaprijed za cjelokupan period iznajmljivanja, u skladu sa zahtjevima tržišta nekretnina u Osaki. Bitno je istaći da su troškovi smještaja svedeni na minimum, imajući u vidu da će većinu predviđenih smještajnih jedinica dijeliti više zaposlenih. Prosječna cijena namještenih jednosobnih stanova u Osaki je 1.950,00 €, dvosobnih 2.850,00 €. Potrebno je predvidjeti troškove za 4 jednosobna i 5 dvosobnih stanova. Jednosobne stanove je potrebno iznajmiti u periodu od 8 mjeseci za dva zaposlena (31.200,00 €), a u periodu od 6 mjeseci za još dvoje zaposlenih (23.400,00 €). Iznajmljivanje 5 dvosobnih stanova je predviđeno u period od 6 mjeseci (85.500,00€). Ukupan iznos iznajmljivanja stanova za zaposlene biće vjerovatno isplaćen u dvije jednake rate. A isplata prve rate je moguća već tokom 2024. godine.

Ukupan iznos za iznajmljivanje stanova: 140.100,00 €

Takođe, planiran je trošak za zakup izlagačkog prostora od 80 m² po cijeni od 1 345 američkih dolara m², u iznosu od 80.000,00€.

Ukupan iznos za sve zakupe: **220.100,00€**

- **Službena putovanja** – Planirane su troškovi službenih putovanja za delegacije Vlade Crne Gore koji uključuju dnevnice, troškove viza, avionskih karata na relaciji Podgorica – Osaka – Podgorica, kao i troškovi hotelskog smještaja i taxi prevoza od aerodroma do smještaja. Odobrena sredstva za 2023. godinu iznose 9.401,00€; a planirana za 2024. godinu 25.000,00€ i za 2025. godinu 150.000,00€¹².

Ukupno za period 2023-2025: **184.401,00€**

- **Projekti i studije** – Planirani su troškovi za raspis nagradnog javnog konkursa za izbor idejnog rješenja izložbe u paviljonu Crne Gore, zatim za nagradni javni konkurs za uniforme za osoblje paviljona i javni

¹⁰ Procjena je napravljena na osnovu Uredbe o posebnom dodatku na osnovnu zaradu, posebnim naknadama troškova i drugim primanjima za vrijeme rada u diplomatsko-konzularnom predstavništvu (Službeni list Crne Gore, br. 6/2018, 57/2018, 84/2018 i 6/2020) na osnovu plata nižeg ranga zaposlenih u DPK-ima.

¹¹ Isti broj zaposlenih je bio angažovan tokom Expo-a u Dubaiju i praksa je potvrdila da je ovo je minimalan broj zaposlenih za normalno funkcionisanje paviljona u dvije smjene. Poređenja radi, na Expo-u u Milanu 2015. godine, za administrativne poslove bilo je angažovano 10 lica.

¹² Troškovi za službena putovanja tokom Expo-a u Dubaiju su iznosili oko 75.000 €, međutim najveći broj tih putovanja je organizovan direktnim letovima low-cost avio kompanija sa obližnjih regionalnih aerodroma.

konkurs za protokolarnu poklone-suvenire, kao i nagradni fondovi za ove konkurse. Obezbijedena sredstva za ovu godinu iznose 50.000,00€, a planirana za 2024. godinu 100.000,00€.

Ukupan iznos: **150.000,00€**

- **Održavanje paviljona i režije** - Planirani su troškovi za komunalne naknade za paviljon Crne Gore u mjesečnom iznosu od 2.000,00€ u periodu 9 mjeseci 2025. godine¹³, u ukupnom iznosu od 18.000,00€; zatim troškovi za električnu energiju u paviljonu i klimatizaciju paviljona u mjesečnom iznosu od 5.000,00 €, u periodu od 9 mjeseci, u ukupnom iznosu od 45.000,00 €. Takođe, planirani su troškovi mjesečnih računa i aktiviranja sim kartica kod mobilnog operatera u Japanu za zaposlene, kao i troškovi aktiviranja internet paketa u paviljonu, u ukupnom iznosu od 13.200,00€.

Takođe, predviđeni su troškovi za angažovanje agencije za pružanje usluga čišćenja i obezbjeđivanja paviljona. Predviđeni su mjesečni troškovi od 6.000,00€ tokom šest mjeseci trajanja Expo-a i od 3.000,00€ tokom 4 mjeseca uređenja paviljona i vraćanja u prvobitno stanje, u ukupnom iznosu od 48.000,00€.

Ukupni troškovi: **124.000,00€**

- **PR** - Potrebno je obezbijediti sredstva za usluge realizacije komunikacione strategije sa pratećim alatima (*website*, društvene mreže, online katalog investicione i turističke ponude). Planirana sredstva u 2024. godini iznose 10.000,00 €, a u 2025. godini 15.000,00€. Takođe, predviđeni su troškovi za usluge lokalne PR agencije u Osaki tokom 6 mjeseci trajanja Expo-a u iznosu od 35.000,00€.

Ukupno: **60.000,00€**

- **Osiguranje** – Predviđeni su troškovi za obavezno putno-zdravstveno osiguranje za sve zaposlene u Paviljonu Crne Gore u iznosu od 400,00€ po zaposleno u periodu od 7 mjeseci. (ukupno: 39.200,00€)

Previđeno je i obavezno osiguranje objekta u iznosu od 20.000,00€

Ukupan iznos za osiguranje: **59.200,00€**

- **Logistika** - Planirani su troškovi organizovanja transporta robe (suveniri i proizvodi iz Crne Gore koji će biti predstavljeni u Paviljonu, brošure, promotivni materijal itd.) iz Crne Gore u Osaku u iznosu od 10.000,00€. Takođe, predviđeni su u troškovi logistike tokom šest mjeseci trajanja Expo-a za servisiranje posjeta visokih delegacija iz Crne Gore (posebno u svijetlu činjenice da u Japanu Crna Gora nema diplomatsko-konzularno predstavništvo) u iznosu od 20.000,00€.

Ukupno: **30.000,00€**

- **Reprezentacija** – Planirani su troškovi reprezentacije tokom pripremne faze za potrebe promocije projekta ciljnim grupama kao što su potencijalni donatori i sponzori, novinari i sl. Takođe, predviđeni su troškovi reprezentacije za generalnog komesara, zamjenika generalnog komesara i direktora paviljona tokom trajanja Expo-a, naročito tokom službenih posjeta domaćih i stranih delegacija. Imajući u vidu visoke cijene u Osaki, te ova stavka pokriva minimalne troškove reprezentacije. Predviđeni troškovi za 2023. godinu iznose 1.800,00€; za 2024. godinu 5.000,00€; a 6 mjeseci trajanja Expo-a tokom 2025. godine po 3.000,00 € na mjesečnom nivou, odnosno 18.000,00€.

Ukupno za period 2023-2025: **24.800,00 €**

¹³ Ovaj period uključuje uređenje paviljona, trajanje izložbe i demontažu i vraćanje u prvobitno stanje.

- **Prevoz** – planirani su troškovi korišćenja javnog prevoza za zaposlene od smještaja do Expo sajta tokom trajanja izložbe (za dva zaposlena previđeni su troškovi za 8 mjeseci). Trenutna prosječna cijena mjesečne karte za metro u Osaki iznosi oko 250€. Ukupno: **22.000,00 €**
- **Ostale naknade** - U cilju profesionalizacije rada Organizacionog odbora planirani su troškovi za rad članova Organizacionog odbora po održanoj sjednici. Prosječna bruto zarada u 2022. godini je iznosila 883 eura i prema tome je određena nadoknada za predsjednika Odbora u iznosu od 40% prosječne bruto zarade u prethodnoj godini (353,20€); za sekretarku Odbora u iznosu od 30% prosječne bruto zarade u prethodnoj godini (264,90€) i za članove Odbora u iznosu od 25% prosječne bruto zarade u prethodnoj godini (220,75€). Ukupnan trošak po održanoj sjednici bi iznosio 4.370,85€. U 2024. godini su planirane za dvije sjednice (8.741,7 eura), a u 2025. godini tri sjednice (13.112,55 €) Ukupnan iznos za rad Odbora u 2024. i 2025. godini : **21.854,25 €**
- **Kontribucije za članstvo u BIE** – planirani su troškovi za 2023. godinu, 2024. i 2025. godinu u iznosu od po 6.000,00 €; Ukupno: **18.000,00 €**
- **Uniforme** - Planirani su troškovi izrade uniformi i pratećeg aksesoara za sve zaposlene u paviljonu, kako za administrativno osoblje tako i za osoblje koje će biti u direktnom kontaktu sa posjetiocima paviljona. Ukupno: **10.000,00€**
- **Troškovi za vize, bankarske usluge i kursne razlike** - Planirani su troškovi dobijanja radnih viza za sve zaposlene u paviljonu u iznos od 7.000,00€. Takođe, planirani su troškovi bankarskih usluga jer Organizator Expo-a zahtjeva od svih država učesnica da imaju otvoren račun u lokalnoj banci sa kojeg će se plaćati troškovi lokalnim dobavljačima u Japanu (smještaj zaposlenih, špedicija, izvođači radova i ostalo). Predviđeni troškovi za bankarske usluge u 2023. godinu iznose 250,00 €; za 2024. godinu 500,00 €; a za 2025. godinu 1.000,00 €. (ukupno: 1.750,00 €) Ukupno za takse i bankarske usluge: **8.750,00€**
- **Administrativni materijal** – Potrebno je obezbijediti kancelarijski material za funkcionisanje zaposlenih tokom pripreme i realizacije projekta (2023.godina 300,00 €; 2024. godina 1.000,00 €; 2025. godina 3.000,00 €) Ukupno za period 2023-2025: **4.300,00€**
- **Ostalo** - Imajući u vidu da postoje brojne okolnosti i troškovi kako u samoj organizaciji tako i onih koji su nametnuti od strane Organizatora Expo-a koje u ovom trenutku nije moguće procijeniti, kao i troškove inflacije, potrebno je dodati stavku **nepredviđeni troškovi u iznosu od 50.000,00 €**

Takođe, potrebno je planirati troškove za **realizaciju programa** (proslava Dana države, investiciona konferencija, kulturno-umjetnički programi) u iznosu od **250.000,00€**. Cilj je da se sredstva za realizaciju programa obezbijede iz donatorskih i sponzorskih sredstva. Ukoliko se ova sredstva ne obezbijedi do kraja 2024. godine, potrebno ih je obezbijediti iz Tekuće budžetske rezerve za 2025. godinu.

Tabelarni prikaz ukupnih troškova

AKTIVNOST	2023	2024	2025	Ukupno
Dizajn i opremanje paviljona	2,000.00	400,000.00	600,000.00	1.002.000,00
Plate zaposlenih	9,901.00	21,000.00	252,000.00	282,901.00
Zakup objekata	80,000.00	70,050.00	70,050.00	220,100.00
Službena putovanja	9,401.00	25,000.00	150,000.00	184,401.00
Projekti i studije	50,000.00	100,000.00		150,000.00
Održavanje paviljona i režije			124,000.00	124,000.00
PR		10,000.00	50,000.00	60,000.00
Osiguranje			59,200.00	59,200.00
Logistika		10,000.00	20,000.00	30,000.00
Reprezentacija	1,800.00	5,000.00	18,000.00	24,800.00
Prevoz			22,000.00	22,000.00
Ostale naknade		8,741.70	13,112.55	21.854,25
Kontribucije za članove u BIE	6,000.00	6,000.00	6,000.00	18,000.00
Uniforme		10,000.00		10,000.00
Troškovi za vize i takse	250.00	500.00	8,000.00	8,750.00
Administrativni materijal	300.00	1,000.00	3,000.00	4,300.00
Program			250,000.00	250,000.00
Nepredviđeni troškovi			50,000.00	50,000.00
UKUPNO	159,652.00	667,291.70	1,695,362.55	2,522,306.25

Donatorski račun

U cilju prikupljanja sredstava od privrednih subjekata iz Crne Gore, koji imaju interes da se predstave na Expo-u, Ministarstvo vanjskih poslova (organ koji je u periodu od 2017. do 2021. godine koordinirao aktivnosti vezane za učešće Crne Gore na Svjetskoj izložbi) otvorilo je poseban žiro račun u Crnogorskoj komercijalnoj banci. Primopredajom dokumentacije i imovine potrebne za nastavak realizacije pripremnih aktivnosti učešća Crne Gore na Expo-u, između Ministarstva vanjskih poslova i predstavnik Ministarstva ekonomskog razvoja, u junu 2021. godine upravljanje računom preuzelo je Ministarstvo ekonomskog razvoja

Vlada Crne Gore je na sjednici od 27. oktobra 2022. godine razmotrila i usvojila *Završni izvještaj o realizovanim aktivnostima na projektu učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai*. Takođe, Vlada je Zaključcima br. 07-6767/2 od 2. novembra 2022. godine, zadužila Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma da, u cilju korišćenja preostalih sredstava s računa za potrebe učešća Crne Gore na narednim Svjetskim izložbama, u saradnji sa Ministarstvom finansija, donatorski račun kod Crnogorske komercijalne banke, namijenjen za prikupljanje sredstava od privrednih subjekata iz Crne Gore, preimenuje u „Svjetska izložba – Expo“.

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma je uputilo zahtjev Ministarstvu finansija da se predmetni donatorski račun preimenuje u „Svjetska izložba – Expo“. Ministarstvo finansija je dostavilo mišljenje o otvaranju novog računa na koji bi bila preusmjerena preostala donatorska sredstva sa projekta učešća na Expo-u u Dubaju. U odgovoru Ministarstva finansija navodi se da Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma, organ koji je dobio donaciju, vrši naloge za dalje postupanje, odnosno prenos preostalih sredstava, kao i da je potrebno otvoriti novi račun budući da nije moguće preimenovanje računa, kako je traženo u Zaključcima Vlade nakon usvajanja *Završnog izvještaja o realizovanim aktivnostima na projektu učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai*.

S tim u vezi, 30. januara 2023. godine, predstavnicima kompanija koje su dale donacije upućena su pisma zahvalnice, uz molbu da dostave pisanu saglasnost za korišćenje preostalih sredstava za sljedeći Expo. **Odbor direktora Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić** je dostavio 15. februara 2023. godine, Odluku br. 10-00-5950 od 9. februara 2023. godine, kojom je odobrena molba Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma da se preostala donatorska sredstva opredijeljena za učešće Crne Gore na Expo-u u Dubaju preusmjere na pripremu predstavljanja Crne Gore na narednoj Svjetskoj izložbi u Osaki. **Akcionarsko društvo „Sveti Stefan Hoteli“** je dopisom br. 04-36/3 od 2. marta 2023. godine dalo saglasnost da se preostala donatorska sredstva preusmjere na predstavljanja Crne Gore na Svjetskoj izložbi u Osaki. **Kompanija Adriatic Marinas doo** (Porto Montenegro) je 27. marta 2023. godine dostavila saglasnost da se neutrošena sredstva donacije preusmjere na organizaciju učešća Crne Gore na Expou 2025 u Osaki.

Nakon pribavljanja pisane saglasnosti svih donatora da se preostala sredstva preusmjere na učešće na Expo-u u Osaki, pokrenuta je procedura otvaranja novog računa. U zavisnosti od ukupnog iznosa prikupljenih donacija i sponzorstava, prijedlog je da se ova sredstva usmjere, prije svega, u aktivnosti koje dodatno pospješuju učešće države na Svjetskoj izložbi, kao što je finansiranje događaja poput proslave Dana države, biznis prezentacija, kulturno-umjetničkog programa, eventualno i za finansiranje PR aktivnosti i produkciju suvenira i protokolarnih poklona. Ostale aktivnosti neophodne za realizaciju projekta, kao što su opremanje i održavanje paviljona, plate i smještaj zaposlenih biće finansirane iz Budžeta.

RASPORED OPERATIVNIH AKTIVNOSTI																					
GODINA	2023						2024				2025										
OPIS AKTIVNOSTI	II		III		IV		I		II		III		IV								
	KVARTAL		KVARTAL		KVARTAL		KVARTAL		KVARTAL		KVARTAL		KVARTAL								
	A	M	J	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
Expo 2025																					
ODBOR¹⁴	1. sjednica																				
	2. sjednica																				
	3. sjednica																				
	4. sjednica																				
	5. sjednica																				
	6. sjednica																				
	7. sjednica																				
IPM¹⁵	II																				
	III																				
	IV																				
	V																				
PAVILJON	Idejno rješenje (konkurs)																				
	Plan javnih nabavki																				
	Odabir izvođača (otvoreni postupak)																				
	Detaljni projekat i razvoj multimedije																				
	Predaja projektne dokumentacije																				
	Primopredaja paviljona																				
	Izvođenje radova																				
	Test događaji																				
Vraćanje paviljona u prvobitno stanje																					

¹⁴ Organizacioni odbor za učešće Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2025 Osaka

¹⁵ IPM (engl. *International Participants Meeting*), konferencija za međunarodne učesnike Svjetske izložbe Expo 2025 Osaka

RASPORED OPERATIVNIH AKTIVNOSTI																																
GODINA		2023						2024						2025																		
OPIS AKTIVNOSTI		II KVARTAL		III KVARTAL		IV KVARTAL		I KVARTAL		II KVARTAL		III KVARTAL		IV KVARTAL		I KVARTAL		II KVARTAL		III KVARTAL		IV KVARTAL										
		A	M	J	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O
PROGRAM	I faza prijave																															
	Preliminarni kalendar																															
	II faza prijave																															
	Usvajanje plana programa																															
	Organizacija programa																															
PROMOCIJA	Komunikaciona staregija																															
	Animacija donatora i sponzora																															
	Odabir lokalne PR agencije																															
SUVENIRI	Konkurs																															
	Produkcija																															
	Transport																															
OSOBLJE	Sistematizacija																															
	Uniforme – konkurs																															
	Informatori – konkurs																															
	Organizacija smještaja																															
	Uniforme – izrada																															
	Obuka informatora																															